

कॅटस्ट्रॉफ

(आशिष महाबळ)

(१३ डिसेंबर २००८ चे LAMAL - विषय: जेंडर)

मोहिते आज आपल्या ज्युनिअर कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांना कॅटस्ट्रॉफ म्हणजे काय हे समजावून सांगत होते. विषयाला धरूनच पण अवांतर व रोचक माहिती ते सांगत त्यामुळे हुशार विद्यार्थी त्यांचा तास कधिक चुकवत नसत. अनेकदा मुळ विषयाला धरून एखादी सुरस कथा ते नंतर सांगत म्हणुन त्यात रस असलेलेही सगळे झाडुन हजेरी लावत.

त्यामुळे अर्धा तास संपल्यावर अर्ध्याअधिक विद्यार्थ्यांच्या माहितित पडलेली भर अवाजवी नव्हती. बटरफ्लाय कॅटस्ट्रॉफ सारखे मोहक नाव असलेला देखिल एक गणिति प्राणी असतो हे त्यांना कळले. नाही म्हणायला परिक्षेत उपयोगी पडु शकतिल अश्या अजुन एकदोन ठोस गोष्टि कळल्या. एक म्हणजे चतुर्मीत विश्वात न्युनतम उर्जा साठवु पहाणाऱ्या प्रणालीत केवळ सात वेगवेगळ्या प्रकारचे कॅटस्ट्रॉफ होऊ शकतात (पंचमित विश्वात ११ वगैरे) व दुसरी म्हणजे त्या प्रकाराचा अर्थ. एखाद्या प्रणालीमध्ये जेंव्हा २ स्थिर बिंदु एकत्र असतात तेंव्हा ती प्रणाली त्या बिंदुपर्यंत कोणत्याही बिनधोक मार्गांनी पोचली तर त्यांनंतर कोणत्या मार्गाचे पात्र जड होईल हे सांगता येत नाही. किंवा असेच काही तरी. अनेकांच्या कानांवर नुसतेच शब्द आदळत होते.

‘चला आता एक गोष्ट ऐकु या’, हे शब्द मात्र शितकारी मलमासारखे त्यांच्या कानात शिरले आणि कॅटस्ट्रॉफ झाल्यागत ते एकदम सरसावुन बसले.

मोहिते पुढे बोलते झाले: अनेक युगांपुर्विची ही घटना आहे. मनुष्याच्या जन्माच्याही आधिचि. तेंव्हा प्रगत प्राणि पृथ्विवर नसुन दुसऱ्याच दोन ग्रहांवर होते. एक पृथ्विपेक्षा थंड होता तर दुसरा तप्त. थंड ग्रहावरील लोक स्वतःची उष्णता टिकवण्यासाठी सतत काही ना काही करत असत. मेंदु गोठुन जाऊ नये म्हणुन सतत विचार करत रहावा लागे. त्यामुळे डोक्यानीही जरा गरमच होते. रहातही एक प्रकारे अधिक एनट्रॉपीमध्ये म्हणजे पसाऱ्यातच. पण तसे मनाने चांगले. त्यामुळे त्यांच्या ग्रहाचे नाव होते लाल आंबा.

त्याउलट पांढऱ्या नाड्या या ग्रहावरचे प्राणि स्वछतेचे भोक्ते होते. जास्त हालचाल मात्र ते तापमान खूप वाढु नये म्हणुन करत नसत. येवढेच काय, उष्णता वाढेल म्हणुन खुप विचार करणे सुद्धा त्यांच्याकरता पाप होते. त्यांचे बरेच काम राग, लोभ, मत्सर, अशा विविध हार्डवायर्ड रसांवरच चाले.

गम्मत म्हणजे या दोन्ही ग्रहांवरचे प्राणी आकारमानानी आपल्या सारखेच, म्हणजे अर्थातच बहुपेशिय होते, आणि तरीसुद्धा त्यांचे प्रजोत्पादन हे मायोसिस या प्रकाराने होत असे. म्हणजे वटवृक्षाप्रमाणेच त्यांच्या पेशिमधिल क्रोमोसोम्स या दुभंगुन दोन पेशिमध्ये वाटल्या जात नसत. असे प्राणि प्रगत असुच कसे शकतात हे आपल्याला अजुनही न सुटलेले कोडे आहे.

मानवाप्रमाणेच त्यांना ईतर विभाग पदाक्रांत करायची उर्मि मात्र सतत असे. युद्धाचे एक आगळेच व्हायरल तंत्र त्यांनी अवगत केले होते. आपल्या क्रोमोसोम्स वापरून ते त्यांच्या शत्रुला ताब्यात घ्यायचा प्रयत्न करत. दुसरा पक्षदेखिल तसेच करू पहाणार याची त्यांना जाणिव असल्यानी ते त्याविरुद्धची दक्षता घ्यायचा प्रयत्न देखिल करत.

दुसऱ्या ग्रहावरून होणारे असे हल्ले त्यांच्या प्रणालिंनी आत्मगत केले होते. त्यामुळे त्या एलियन आरएनएचा त्यांच्या उपयोगी असलेला भाग ते आपलासा करून घेत. पण दोन्ही पक्षांना त्यांच्या चढाईचा कितपत उपयोग होतो आहे हे मात्र फार काही कळत नसे.

उत्क्रांती ही अतिशय संथ प्रक्रिया आहे. होता होता दशकं, शतकं, येवढेच नाही तर अब्जावधी वर्ष लोटली. कळत-नकळत लाल आंबा वासी आणि पांढऱ्या नाड्या वासी यांना एकमेकांचे गुण-अवगुण, वाण-अववाण हे सर्व थोड्या-अधिक प्रमाणात लागले.

हे सर्व बदल बिनधोक पणे होत असतांनाच दोन्हीकडच्या वैज्ञानीकांच्या लक्षात एक अजब गोष्ट आली ती म्हणजे प्रजोत्पादनाचे पॅटर्न्स अचानक पुर्णपणे बदलले होते. दोन्हीकडे दुसऱ्या ग्रहावरून क्रोमोसोमल आक्रमण झाल्याशिवाय नविन अपत्य निर्माण होत नव्हती आणि त्या अपत्यांची काळजी देखिल जास्त घ्यावी लागत असे. लाल आंब्यावर अतिउष्ण विभाग तातडीने निर्माण करावे लागले होते, तर पांढरी नाडी वर अतीशित. दोन्हीकडच्या प्राण्यांच्या लक्षात आले की अभुतपुर्व असे काही केल्याशिवाय धडगत नाही. एकमेकांबरोबर (खरंतर एकमेकांच्या क्रोमोसोम्स बरोबर) जगण्याशिवाय पर्याय नाही. पहिल्यांदाच त्यांनी एकमेकांशी थेट संधान बांधले आणि एकमेवाद्वितिया असा तह केला. लाल आंबा पेक्षा उष्ण पण पांढऱ्या नाड्या पेक्षा शित असा मधला ग्रह निवडला आणि एका नव्या सुरुवातीची सर्व जय्यत तयारी करून सीड पॉप्युलेशन म्हणुन दोन्हीकडुन एकएक प्राणी वसुंधरेवर पाठवला. लाल आंबावरून मनु आला तर पांढऱ्या नाड्यांवरून ईव्ह.